

BAB I BUBUKA

1.1 Kasang Tukang Masalah

Kabudayaan nya éta sakabéh hasil pamikiran, karya, jeung hasil karya manusa nu teu museur kana naluri manusana, jeung sakabéh hasil karya manusa téh dihasilkeun sanggeus ngaliwatan prosés diajar. Koentjaraningrat (1983, kc. 2) nétélakeun yén kabudayaan téh ngawengku tujuh unsur budaya sacara *universal*, nya éta: 1) sistem kapercayaan atawa réligi, 2) sistem jeung organisasi masarakat, 3) organisasi pangaweruh, 4) sistem basa, 5) kasenian, 6) sistem pakasaban, jeung 7) sistem téhnologi. Tina tujuh unsur *universal* ngajanggélék dina tilu wujud kabudayaan anu ngawengku sistem budaya (*ideas*), sistem sosial (*activities*), jeung unsur-unsur budaya fisik (*artefak*).

Tina tujuh unsur *universal* kabudayaan, aya salasihiji unsur anu pungsina pikeun ngahibur nu ogé sok dipagelarkeun di lingkungan masarakat, nya éta kasenian. Djelantik (1999, kc. 16) nétélakeun yén kasenian nya éta hal-hal anu dijieun jeung diwangun ku manusa anu nimbulkeun rasa senang, sugema, ni'mat, jeung rasa éndah, sedengkeun Raga (2007, kc. 38) nétélakeun yén kasenian mangrupa alat pikeun ngébréhkeun idé-idé, ajén-inajén, cita-cita, jeung perasaan. Hartina, kasenian teu bisa dipisahkeun jeung kahirupan masarakat sarta pungsina anu pikeun ngaéksprésikeun idé-idé jeung gagasan dina diri manusa. Komo deui, lamun éta kasenian geus jadi ciri has hiji désa atawa kelompok masarakat anu tangtu.

Salasihiji kasenian nu aya di Kabupatén Karawang, nya éta kasenian Topéng Banjét. Kasenian Topéng Banjét geus aya ti jaman Walanda, salasihijina kasenian Topéng Banjét “Pendul” anu aya di Désa Lemahduhur Kecamatan Tempuran Kabupatén Karawang. Topéng Banjét “Pendul” geus aya ti taun 1912, diadegkeun ku Abah Sairan. Anjeunna ngadegkeun Topéng Banjét “Pendul” pikeun hiburan, atikan, jeung nambahan kabeungharan budaya Sunda. Nu mingpin Topéng Banjét “Pendul” ayeuna, nya éta Abah Jaya nu mangrupa buyut atawa generasi kaopat ti Abah Sairan. Danadibrata (2009, kc. 707) nétélakeun yén

topéng asalna tina basa Kawi nu hartina kedok atawa ronggéng nu maké kedok, sedengkeun banjet nya éta ronggéng dibarengan ku bodor bari ngalakonkeun kajadian (Danadibrata, 2009, kc. 63). Jadi, Topéng Banjét nya éta ronggéng nu maké kedok nu ngalakonkeun kajadian dibarengan ku bodor, sedengkeun “Pendul” téh ngaran hiji grup Topéng Banjét nu geus kasohor di Kabupatén Karawang.

Kasénian Topéng Banjét “Pendul” dina pintonanna teu leupas tina pakem-pakem anu diwariskeun ti karuhun-karuhunna, di antarana: 1) arang-arangan, 2) tatalu, 3) gonjingan, 4) kaluar panari banjét, 5) muka lalakon jeung bodoran dina térémbél, 6) midangna lalakon, jeung 7) panutup.

Sakumaha anu ditataan di luhur, dina kasénian Topéng Banjét nyangkaruk ajén-inajén anu leubeut nu bisa dijadikeun papagon hirup, saperti ajén moral, sosial, budaya, agama, jeung éstétika. Kasénian Topéng Banjét dirojong ku sababaraha unsur seni, nya éta seni musik, seni tari, seni drama, seni rupa, jeung seni sastra, anu gumulung jadi karya seni tradisional anu teu leupas tina ajén-inajén kasundaan anu némbongkeun kaéndahan (éstétika).

Nurutkeun Sumardjo (2000, kc. 33) éstétika nya éta palasipah ngeunaan kaéndahan anu aya di alam jeung dina rupa-rupa barang seni hasil karya manusa. Sedengkeun Kartika jeung Perwira (2004, kc. 9) nétélakeun yén éstétika dina harti heureut nya éta *filsafat* anu niténan sagala hal ngeunaan kaéndahan alam jeung seni. Kasénian Topéng Banjét kaasup kana kaéndahan seni, kaéndahan seni anu nyampak dina ieu kasénian Topéng Banjét di antarana katitén dina waditra, musik nu dipirigna, kostum pamaén, tari, jeung lalakon nu dipintonkeun.

Loba ajén-inajén anu bisa diconto tina kasénian tradisional atawa daérah, contona tina kasénian Topéng Banjét, tapi alatan robahna jaman kana jaman *globalisasi* mangaruhan kana mekarna kasénian tradisional. Kasénian tradisional nu aya di Indonesia umumna geus kalindih ku budaya deungeun. Ieu hal téh dilantarankeun ku mekarna téhnologi jeung alat komunikasi saperti komputer, internét, jeung *handphone* nu geus ngarobah pola pikir jeung kahayang barudak ngorana kana kasénian tradisional. Ku kituna, perlu aya tarékah pikeun ngawanohkeun, ngadokumentasikeun, ngamumulé, ngariksa, jeung ngaraksa

kasenian atawa kabudayaan Sunda ka budak ngora ngaliwatan pangajaran di sakola.

Pangajaran basa jeung sastra Sunda di sakola boga udagan pikeun ngajén jeung nimbulkeun rasa kareueus kana basa jeung sastra Sunda. Hal ieu luyu jeung bahan pangajaran bahasan budaya nu aya dina Kompetensi Inti jeung Kompetensi Dasar (KI-KD), nya éta ngeunaan ngaidéntifikasi bahasan budaya. Éta hal kaunggel dina pangajaran pikeun SMA/SMK/MA kelas XI. Kompetensi Inti *11.3 Memahami, menerapkan, menganalisa pengetahuan factual, konseptual, procedural berdasarkan rasa ingin tahunya tentang ilmu pengetahuan, teknologi, seni, budaya, dan humaniora dengan wawasan kemanusiaan, kebangsaan, kenegaraan, dan peradaban terkait fenomena dan kejadian, serta menerapkan pengetahuan procedural pada bidang kajian yang spesifik sesuai dengan bakat dan minatnya untuk memecahkan masalah.* Kompetensi Dasar *11.3.5 Mengidentifikasi dan menganalisis bahasan budaya Sunda sesuai dengan kaidah-kaidahnya* (Dinas Pendidikan Provinsi Jawa Barat, 2013, kc.56).

Hasil panalungtikan ngeunaan ajén éstétika dina wangun skripsi ku mahasiswa Departemen Pendidikan Bahasa Daerah, Fakultas Pendidikan Bahasa dan Sastra, UPI Bandung kawilang loba, di antarana: (1) Ajén Éstétika dina Kasenian Réog Cengal di Kacamatan Japara Kabupatén Kuningan pikeun Bahan Maca Bahasan Maca di SMP Kelas IX, ku Lili Aliyanti (2014); (2) Ajén Éstétika dina Kabudayaan Hajat Laut di Palabuan Ratu Kabupatén Sukabumi pikeun Salasahiji Alternatif Bahan Ajar Maca di SMA, ku Mona Monica (2013); jeung (3) Ajén Éstétika Kasenian Gembyung di Kabupatén Subang pikeun Bahan Pangajaran Maca di SMA Kelas XII, ku Opah Ropiah (2013).

Aya sababaraha karya populér dina wangun artikel jeung buku anu ngaguar kasenian Topéng Banjét boh dina média cetak boh média *on line*, di antarana: (1) “Topeng Banjet Karawang Upaya Mempertahankan Tradisi di Tengah Perubahan Zaman”, ku Gatot Gunawan (2011); (2) *Kesenian Topeng Banjet*, ku Aam Masduki dkk. (2005); (3) “Kesenian Topeng Banjet Karawang Masih Bertahan”, ku Ruslan Burhani (2012).

Sakumaha anu ditataan di luhur, tétéla yén panalungtikan ajén éstétika dina wangun karya ilmiah geus loba, tapi dina objék panalungtikan nu séjén. Salian ti éta, geus aya nu ngadadarkeun kasenian Topéng Banjét dina karya populér, tapi tacan aya nu nalungtik leuwih gemet tur dipatalikeun jeung tiori nu aya. Ku kituna, tina alesan-alesan di luhur ieu panalungtikan dijudulan “Ajén Éstétika dina Kasenian Topéng Banjét Pendul di Désa Lemahduhur Kecamatan Tempuran Kabupatén Karawang pikeun Bahan Pangajaran Bahasan Budaya di SMA Kelas XI” perlu dilaksanakeun.

1.2 Watesan jeung Rumusan Masalah

1.2.1 Watesan Masalah

Dumasar kana kasang tukang masalah nu diébréhkeun di luhur tétéla jembar pisan ajén-inajén anu bisa ditalungtik dina kasenian Topéng Banjét téh, boh tina palasipah, agama, moral, sosial, boh éstetikana. Sangkan leuwih museur, ieu panalungtikan diwatesanan, nya éta museur kana gambaran kasenian Topéng Banjét “Pendul”, unsur-unsur seni, ajén éstétika nu nyangkaruk dina kasenian Topéng Banjét “Pendul”, ajén éstétis dina kasenian Topéng Banjét “Pendul”, jeung ajén éstétis kasenian Topéng Banjét “Pendul” dipatalikeun jeung pangajaran.

1.2.2 Rumusan Masalah

Dumasar kana watesan masalah di luhur, sangkan leuwih jéntré, ieu panalungtikan dirumuskeun dina pertanyaan-pertanyaan ieu di handap.

- 1) Kumaha gambaran kasenian Topéng Banjét “Pendul”?
- 2) Unsur-unsur seni naon waé nu nyampak dina kasenian Topéng Banjét “Pendul”?
- 3) Ajén éstétika naon waé anu nyangkaruk dina kasenian Topéng Banjét “Pendul”?
- 4) Kumaha larapna hasil panalungtikan kasenian Topéng Banjét “Pendul” pikeun bahan pangajaran bahasan budaya di SMA kelas XI?

1.3 Tujuan Panalungtikan

Unggal panalungtikan tangtuna boga tujuan, kitu deui dina ieu panalungtikan. Tujuan dina ieu panalungtikan dibagi jadi dua bagéan, nya éta tujuan umum jeung tujuan husus.

1.3.1 Tujuan Umum

Luyu jeung kasang tukang sarta rumusan masalahna, ieu panalungtikan miboga tujuan umum, nya éta pikeun nganalisis jeung ngadéskripsikeun ajén éstétis anu nyangkaruk dina kasenian Topéng Banjét “Pendul” sarta pikeun numuwuhkeun jeung ngariksa budaya tur kasenian Sunda anu aya di masarakat, anu satuluyna bisa jadi bahan pangajaran di sakola.

1.3.2 Tujuan Husus

Sacara husus ieu panalungtikan miboga tujuan, nya éta pikeun ngadéskripsikeun ngeunaan:

- 1) gambaran kasenian Topéng Banjét “Pendul”;
- 2) unsur-unsur seni nu nyampak dina kasenian Topéng Banjét “Pendul”;
- 3) ajén éstétika nu nyangkaruk dina kasenian Topéng Banjét “Pendul”; sarta
- 4) larapna hasil panalungtikan kasenian Topéng Banjét “Pendul” dina wangun bahan pangajaran bahasan budaya di SMA kelas XI.

1.4 Mangpaat Panalungtikan

1.4.1 Mangpaat Tioritis

Sacara tioritis, ieu panalungtikan bisa méré sumbangan analisis keur kamajuan paélmuhan budaya Sunda. Ti dieu bisa dipikanyaho ngeunaan gambaran jeung pungsi kasenian Topéng Banjét, sarta pikeun ngeuyeuban bahan pangajaran bahasan budaya di SMA kelas XI.

1.4.2 Mangpaat pikeun Kawijakan

Ku ayana ieu panalungtikan dipiharep bisa ngaronjatkeun kasadaran masarakat kana naon baé tradisi anu nyampak di sabudeureunna. Panalungtikan

ieu ogé mangrupa salasahiji cara ngamumulé budaya Sunda, luyu jeung PERDA taun 2003, kaunggel ieu di handap.

Dinas Pariwisata dan Kebudayaan Provinsi Jawa Barat telah merancang program sosialisasi bahasa, sastra, dan aksara Sunda sesuai dengan amanat Perda Nomor 5 Tahun 2003 tentang Pemeliharaan Bahasa, Sastra, dan Aksara Daerah.

1.4.3 Mangpaat Praktis

Mangpaat praktis tina ieu panalungtikan, nya éta:

- 1) pikeun panalungtik, bisa mikanyaho leuwih jero ngeunaan kasenian nu aya di sabudeureunna, nambahan pangaweruh dina widang budaya Sunda, jeung numuwuhkeun kareueus kana budaya Sunda hususna kasenian;
- 2) pikeun masarakat, hasil panalungtikan dipiharep bisa nambahan pangaweruh ngeunaan budaya jeung kasenian, numuwuhkeun kareueus kana budaya Sunda, sarta méré motivasi pikeun ngarojong dina usaha ngamumulé kasenian Sunda di sabudeureunna;
- 3) pikeun guru, bisa nambahan pangaweruh dina ngamekarkeun bahan pangajaran, ku cara ngalarapkeun ajén éstétis dina kasenian Topéng Banjét jadi bahan pangajaran; jeung
- 4) pikeun siswa, bisa mikawanoh kasenian nu aya di sabudeureunna jeung maham kana éstétika dina kabudayaan atawa kasenian.

1.4.4 Mangpaat pikeun Isu sarta Aksi Sosial

Ieu panalungtikan dipiharep bisa jadi informasi jeung gambaran ngeunaan kumaha sajarah jeung tanda-tanda anu nyampak dina kasenian Topéng Banjét sacara jelas, sarta dipiharep bisa jadi motivasi pikeun saha waé anu hayang apal kana sagala rupa kabeungharan budaya Sunda anu aya di Kabupatén Karawang.

1.5 Raraga Tulisan

Raraga tulisan miboga pungsi pikeun méré gambaran ngeunaan léngkah-léngkah dina panalungtikan. Ieu skripsi disusun jadi lima bab, saperti anu dipedar di handap ieu.

Fajriansyah Noviar arief, 2015

AJÉN ÉSTÉTIKA DINA KASENIAN TOPÉNG BANJÉT “PENDUL” DI DÉSA LEMAHDUHUR KECAMATAN TEMPURAN KABUPATEN KARAWANG PIKEUN BAHAN PANGAJARAN BAHASAN BUDAYA DI SMA KELAS XI
Universitas Pendidikan Indonesia | repository.upi.edu | perpustakaan.upi.edu

Bab I eusina medar ngeunaan kasang tukang panalungtikan, watesan jeung rumusan masalah, tujuan panalungtikan anu dibagi jadi tujuan umum jeung tujuan husus, mangpaat panalungtikan anu dibagi jadi mangpaat tioritis, mangpaat pikeun kawijakan, mangpaat praktis, jeung mangpaat pikeun isu sarta aksi sosial, jeung raraga nulis skripsi.

Bab II eusina ngajéntrékeun ngeunaan tiori-tiori nu ngadadasaran panalungtikan, sarta posisi masalah nu ditalungtik dina widang paélman. Ieu bab disebut ulikan pustaka, anu eusina panalungtik ngabandingkeun sarta matalikeun masalah nu ditalungtik jeung tiori-tiori, sarta hasil panalungtikan nu geus aya saméméhna nu ditalungtik ku para ahli.

Bab III eusina medar ngeunaan métodeu panalungtikan anu dipaké dina panalungtikan, nya éta ngawengku desain panalungtikan, sumber data, lokasi panalungtikan, insrumén panalungtikan, téhnik ngumpulkeun data, jeung téhnik analisis data.

Bab IV eusina ngeunaan analisis data jeung pembahasan hasil panalungtikan anu dipatalikeun jeung tiori-tiori dina bab II.

Bab V eusina mangrupa kacindekan jeung saran atawa rékoméndasi pikeun panalungtikan saterusna. Kacindekan mangrupa jawaban tina daptar pertanyaan nu aya dina rumusan masalah. Saran atawa rékoméndasi ka pihak-pihak anu aya patalina jeung hasil panalungtikan, pikeun ayana lajuninglaku keur panalungtikan saterusna.